

УДК 355.02:34:341

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2025-32-3-150>

Павло Леонідович Слободянюк

Шевченківський районний суд м. Києва
Київ, Україна

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВОСУДДЯ В СИСТЕМІ СУДОВИХ ОРГАНІВ ФРАНЦІЇ ТА ПОЛЬЩІ: АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ

Анотація. *Стаття присвячена порівняльному аналізу інституційних та процедурних особливостей військового правосуддя у Франції та Польщі в контексті їх відповідності європейським стандартам справедливого судочинства. Дослідження актуалізується тривалими дискусіями щодо дилеми між необхідністю спеціалізації військової юстиції (що забезпечує професіоналізм, ефективність та оперативність) та вимогами незалежності й безсторонності судового процесу. Методологічну основу дослідження становлять порівняльно-правовий, історико-правовий та системно-структурний методи, а також аналіз правозастосовної практики Європейського суду з прав людини. Емпіричну базу складають нормативно-правові акти Франції та Польщі, рішення ЄСПЛ, висновки Венеціанської комісії та сучасні наукові дослідження з проблематики військового правосуддя. Результати дослідження виявляють кардинальні відмінності в підходах досліджуваних держав. Франція здійснила радикальну реформу 2011 року, повністю скасувавши автономні військові суди в мирний час та інтегрувавши військове правосуддя в загальну цивільну судову систему. Натомість Польща зберігає традиційну дворівневу систему спеціалізованих військових судів із гарнізонними та окружними судами. Для України в умовах воєнного стану особливу актуальність має адаптація польської моделі з створенням тимчасових «військових судів воєнного часу» з гарантіями незалежності та оперативності.*

Ключові слова: *військове правосуддя, незалежність судової влади, стаття 6 ЄСПЛ, військові суди, Франція, Польща, європейські стандарти, справедливе судочинство, судова реформа, Венеціанська комісія.*

Pavlo L. Slobodianiuk

Shevchenkivskiy District Court of Kyiv
Kyiv, Ukraine

MILITARY JUSTICE IN THE JUDICIAL SYSTEM OF FRANCE AND POLAND: CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF MILITARY JUSTICE IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL CONFLICT

Abstract. *This article presents a comparative analysis of institutional and procedural features of military justice in France and Poland in the context of their compliance with European stan-*

dards of fair trial. The research is actualized by long-standing discussions regarding the dilemma between the need for specialization of military justice (ensuring professionalism, efficiency, and promptness) and the requirements of independence and impartiality of judicial proceedings. The methodological framework of the study includes comparative legal, historical legal, and systemic structural methods, as well as analysis of case law from the European Court of Human Rights. The empirical base consists of normative legal acts of France and Poland, ECtHR judgments, Venice Commission opinions, and contemporary scholarly research on military justice issues. The research results reveal fundamental differences in the approaches of the studied states. France implemented a radical reform in 2011, completely abolishing autonomous military courts in peacetime and integrating military justice into the general civilian judicial system. In contrast, Poland maintains a traditional «two-tier system» of specialized military courts with garrison and district courts.

There is an urgent need to adapt a military court system in Ukraine introducing the best features contained in both models.

Keywords: *military justice, judicial independence, Article 6 ECHR, military courts, France, Poland, European standards, fair trial, judicial reform, Venice Commission.*

ВСТУП

Сучасні запити міжнародної безпеки та збройні конфлікти як у Європі, так і в решті світу актуалізують питання ефективності та відповідності військового правосуддя європейським стандартам справедливого судочинства. У контексті глобальних трансформацій правових систем та посилення вимог до незалежності судової влади, військові суди європейських держав зазнають значних реформ, спрямованих на приведення їх у відповідність до стандартів ст. 6 Європейської конвенції з прав людини.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що військова юстиція традиційно становить предмет давніх дискусій у юридичній науці та практиці. З одного боку, прихильники збереження спеціалізованих військових судів підкреслюють їх переваги: вузьку спеціалізацію у військово-правових питаннях, професіоналізм суддів у справах військовослужбовців, оперативність розгляду справ та розуміння специфіки військової служби [1]. З іншого боку, критики військового правосуддя вказують на потенційні ризики для незалежності та безсторонності судового процесу, як-от можливості неправомірного впливу військового командування (чи інших суб'єктів) на суддівські рішення та недостатні гарантії справедливого судочинства порівняно з цивільними судами [2].

Військове правосуддя в Франції та Польщі представляє особливий інтерес для порівняльного аналізу, оскільки означені держави обрали протилежні підходи до вирішення зазначеної дилеми. Так, Франція здійснила радикальну реформу 2011 року, повністю скасувавши автономні військові суди в мирний час та інтегрувавши військове правосуддя в загальну судову систему [3]. Натомість Польща зберігає традиційну систему спеціалізованих військових судів (щоправда

з певними особливостями організаційної структури та процедурного регулювання) [4].

Особливого значення в контексті сучасного європейського правопорядку та євроінтеграційних процесів, як видається, набуває питання відповідності польської системи військових судів стандартам ст. 6 Європейської конвенції з прав людини, враховуючи інституційні особливості призначення військових суддів та їх підпорядкування органам виконавчої влади. Зокрема, практика Європейського суду з прав людини у справах *Findlay v. United Kingdom* [5] та *Reczkowicz v. Poland* [6] встановила важливі прецедентні правові позиції щодо вимог до незалежності військових судів. Французький досвід повної інтеграції військового правосуддя в цивільну судову систему демонструє альтернативну модель забезпечення незалежності військової юстиції. Так, правову основу організації військових судів у Франції становить Кодекс військової юстиції (*Code de justice militaire*) та Кримінальний процесуальний кодекс (*Code de procédure pénale*) [1; 2], які після реформи 2011 року демонструють повну інтеграцію військових справ у загальну кримінальну юстицію. Визначальним нормативним актом, що здійснив цю трансформацію, став Закон №2011–1862 (*Loi n° 2011–1862*) від 13.12.2011 [3], який скасував автономні військові суди та передав їх функції спеціалізованим підрозділам цивільних судів. Натомість польська система військового правосуддя, як відомо, базується на Конституції Республіки Польща та спеціальному Законі про устрій військових судів від 21.08.1997 [4], який зберігає традиційну модель спеціалізованих військових судів із дворівневою структурою: гарнізонні й окружні військові суди.

Важливого значення в контексті представленого нижче аналізу набуває практика Європейського суду з прав людини, котра, зі свого боку, встановила важливі стандарти для військового правосуддя. Так, у справі *Findlay v. United Kingdom* [5] Суд визначив, що військові суди можуть порушувати вимоги ст. 6 Конвенції, якщо не забезпечена достатня незалежність від військового командування. Рішення у справі *Reczkowicz v. Poland* [6] підтвердило принцип, що призначення суддів за неналежною процедурою може призводити до порушення права на справедливий суд.

У контексті нашого дослідження важливого значення також набувають стандарти Венеціанської комісії щодо незалежності суддів, включаючи військових, систематизовані у фундаментальній компіляції 2025 року [7] (зазначений документ містить детальний аналіз вимог до призначення, статусу та гарантій незалежності військових суддів, підкреслюючи ризики, пов'язані з призначенням діючих військовослужбовців на посади суддів без достатніх гарантій незалежності від командування).

Вельми цікавий критичний аналіз польської судової системи представлений у висновках Венеціанської комісії щодо статусу суддів [8; 9]. Хоча ці документи переважно стосуються загальних судів, вони встановлюють важливі принципи

незалежності судової влади, що мають застосовуватися й до військових судів. Комісія підкреслює недопустимість політичного втручання в процес призначення суддів та необхідність забезпечення їх незалежності від виконавчої влади.

Таким чином, пропоноване дослідження становить собою спробу зіставити та виявити спільні й відмінні риси військової юстиції у Франції та Польщі, з одного боку, а з іншого – критично проаналізувати їх у контексті європейських стандартів справедливого судочинства, що дозволить, як видається, дійти по-слідовних та обґрунтованих висновків стосовно перспектив для військової юстиції в Україні.

1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Французька модель військового правосуддя детально проаналізована в новаторському дослідженні О. Люш-Роккіа, яка вивчає наслідки радикальної реформи 2011 року [10]. Авторка демонструє, як скасування автономних військових судів та створення спеціалізованих підрозділів у цивільних судах вплинуло на ефективність та справедливість військової юстиції. Дослідження, викладене нижче, підкреслює унікальність французького підходу серед європейських держав та висвітлює як переваги, так і недоліки запропонованої моделі.

Питання незалежності військових суддів розглядаються в розлогіму дослідженні Дж. Блекетта та Е. Салівана, які аналізують проблеми забезпечення судової незалежності у військовому контексті [11]. Автори порівнюють різні моделі призначення військових суддів та їх вплив на справедливість судочинства, звертаючи, зі свого боку, особливу увагу на вимоги ст. 6 Європейської конвенції з прав людини.

Досить цікаві, як видається, порівняльні дослідження європейських систем представлені в колективній монографії під редакцією DCAF, яка аналізує парламентський нагляд за військовою юстицією в євроатлантичних країнах [12, с. 10–18, 33, 34, 40, 77]. Тут висвітлюються принципи організації військових судів, їх інституційні характеристики та роль парламентського контролю в забезпеченні демократичної підзвітності військової юстиції.

Фундаментальною працею в цій сфері, на наше міркування, є дослідження Д. Котелеа та співавторів, які здійснили системний аналіз ролі військових судів у різних європейських державах [13]. Автори досліджують тенденцію (особливо помітну на європейському континенті) до скорочення юрисдикції військових судів та їх поступової інтеграції в цивільні судові системи, аналізуючи при цьому визначальні фактори, що впливають на збереження або скасування військових судів.

Вельми цікавий аналіз французької системи представлений у звіті Бібліотеки Конгресу США, підготовленому Е. Палмер [14, с. 18, 19, 27]. Документ, зокрема, детально описує законодавчі зміни, що призвели до трансформації військового правосуддя, та аналізує деякі важливі практичні аспекти функціонування нової системи. Особливу увагу тут приділено питанням юрисдикції та процедурним гарантіям у справах військовослужбовців.

Емпіричні дослідження військового правосуддя в Центрально-Східній Європі проведено також Фондом «Принцип», який проаналізував системи військової юстиції в п'яти країнах, включно із Польщею [15, с. 44–48, 52, 58]. Вказане дослідження висвітлює практичні аспекти функціонування військових судів, а також їх відповідність міжнародним стандартам захисту прав військовослужбовців.

Насамкінець, важливі в контексті запропонованого нижче дослідження інформаційно-довідкові ресурси щодо організації судових систем представлені на Європейському порталі електронного правосуддя [16] та офіційних урядових джерелах [17], які надають актуальну інформацію про структуру та функціонування військових судів у відповідних країнах.

Отже, аналіз літературних джерел свідчить про активне обговорення проблем військового правосуддя в європейському академічному середовищі. Однак відчувається також і певний брак системних порівняльних досліджень, які б ураховували як інституційні, так і процедурні аспекти військової юстиції в контексті сучасних безпекових викликів. Особливої уваги потребує питання адаптації військових судів до вимог міжнародного права прав людини без втрати їх специфічних функцій у забезпеченні військової дисципліни та ефективності збройних сил.

2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Дослідження інституційних та процедурних особливостей військового правосуддя у Франції та Польщі потребувало застосування системного й послідовного методологічного підходу, що поєднує як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи пізнання.

Центральне місце в методологічній основі дослідження посідає порівняльно-правовий метод чи аналіз, який дозволив, як нам видається, не лише зіставити різні моделі організації військової юстиції, а й виявити важливі глибинні закономірності їх формування та розвитку. Цей підхід, гадаємо, виявився особливо продуктивним при аналізі протилежних концепцій, які втілили Франція та Польща в своїх системах військової юстиції.

Водночас історико-правовий метод, зі свого боку, надав можливість простежити еволюційні процеси, що призвели до формування сучасних моделей військової юстиції. Особливо важливим цей підхід виявився при дослідженні передумов французької реформи 2011 року [3] та аналізі чинників, котрі зумовили збереження традиційної струсистеми військових судів у Польщі [4].

Далі системно-структурний аналіз уможливив розкриття складної архітектури взаємодії військових судів із іншими елементами державного механізму, виявляючи при цьому потенційні, так би мовити, «точки напруження» між принципами військової ієрархії та вимогами незалежності судової влади. Цей метод, на наше переконання, виявився незамінним при дослідженні процедур призначення військових суддів, з одного боку, та механізмів забезпечення їх незалежності – з іншого.

Особливе значення мав метод правового моделювання, який надав можливість оцінити ступінь відповідності досліджуваних систем європейським стандартам справедливого судочинства. Завдяки цьому підходу вдалося не лише підсвітити поточні проблеми, а й окреслити можливі шляхи їх вирішення на основі якнайкращих європейських практик.

Емпіричну базу дослідження склали різноманітні за своїм характером джерела. Передусім це нормативно-правові акти обох держав [1–4], що регулюють організацію та функціонування військових судів. Не менш важливою виявилася практика Європейського суду з прав людини [5; 6], яка встановила фундаментальні стандарти незалежності військового правосуддя. Значну цінність становили також висновки Венеціанської комісії [7–9], що надали концептуальне розуміння принципів незалежності судової влади.

Наукові дослідження провідних європейських експертів [10–15] збагатили аналіз сучасними теоретичними напрацюваннями та практичними спостереженнями, тоді як офіційні статистичні дані [16; 17] дозволили оцінити ефективність функціонування досліджуваних систем.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1997 року до 2025 року, що дозволило проаналізувати як стабільні елементи систем військового правосуддя, так і динамічні процеси їх трансформації в умовах сучасних викликів.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Метою запропонованого нижче дослідження є системний порівняльний аналіз інституційних та процедурних особливостей військового правосуддя на матеріалах правових систем Франції та Польщі з точки зору їх відповідності європейським стандартам справедливого судочинства та визначення оптимальних напрямів розвитку військової юстиції в умовах сучасних безпекових запитів.

На досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні *завдання*:

- проаналізувати історичну еволюцію систем військового правосуддя у Франції та Польщі;
- дослідити сучасні інституційні характеристики військових судів обох держав;
- оцінити відповідність наявних моделей військового правосуддя стандартам ст. 6 ЄКПЛ;
- визначити вплив сучасних міжнародних конфліктів на трансформацію військової юстиції;
- сформулювати рекомендації щодо вдосконалення систем військового правосуддя.

Аналіз систем військового правосуддя у Франції та Польщі виявив вражаючі контрасти в підходах до вирішення однієї з найскладніших дилем сучасного права – як поєднати спеціалізацію військової юстиції з незалежністю судової влади. Ці контрасти не просто ілюструють різноманіття європейських правових традицій,

а й демонструють принципово різні філософські концепції ролі й місця військового правосуддя в демократичному суспільстві.

3.1 Французький експеримент: від військових судів до цивілізованої юстиції

Франція здійснила те, що можна назвати справжнім правовим експериментом європейського масштабу. Радикальна реформа 2011 року [3] не просто реорганізувала існуючу систему – вона кардинально переосмислила саму концепцію військового правосуддя. Рішення про повне скасування автономних військових судів у мирний час викликало неабиякі дискусії як серед правників, так і у військових колах.

Цікаво, що французькі реформатори не пішли шляхом половинчастих рішень. Замість спроб удосконалити існуючі військові суди, вони обрали рішуче переосмислення самої природи військового правосуддя [10, с. 326]. Нова модель передбачила розгляд військових справ виключно цивільними судами, проте зі спеціальною підготовкою суддів у військово-правових питаннях.

Особливо показовою є організація юрисдикції щодо злочинів, скоєних французькими військовослужбовцями за кордоном. Суд великої інстанції Парижа (*Tribunal de Grande Instance de Paris*) отримав централізовану компетенцію у цих справах [14, с. 6–8], що дозволило забезпечити як професійний підхід, так і уніфікованість судової практики. Водночас збереження обмеженої консультативної ролі Міністра оборони [1; 2] демонструє прагнення врахувати специфіку військової служби без шкоди для незалежності судової влади.

3.2 Польська традиція: між ефективністю та незалежністю

На протигагу французькому підходу Польща, як уже зазначалося вище, обрала шлях збереження традиційної моделі спеціалізованих військових судів. Ця система, котра була закріплена в Законі 1997 року [4], на перше око видається цілком логічною та функціональною: дворівнева структура з гарнізонними судами першої інстанції та окружними судами апеляційної юрисдикції забезпечує як спеціалізацію, так і ієрархічний контроль.

Проте саме тут криється парадокс польської моделі. Вимога щодо офіцерського статусу військових суддів [16], яка здавалася гарантією професіоналізму, насправді створює напругу між військовою субординацією та судовою незалежністю. Чи може офіцер, який залишається частиною військової ієрархії, бути справді незалежним суддею? Це питання лежить у серці критики польської системи з боку європейських інституцій.

Не менш проблематичним є розподіл контрольних функцій між Міністром оборони та Міністром юстиції [4]. Хоча такий поділ повноважень міг задумуватися як система стримувань і протигаг, на практиці він створює подвійне підпорядкування військових судів, що суперечить принципам незалежності судової влади.

3.3 Порівняння з європейськими стандартами

Аналіз відповідності обох систем європейським стандартам виявляє кричущий контраст у їх здатності відповідати вимогам ст. 6 Європейської конвенції з прав людини.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика систем військового правосуддя Франції та Польщі

Критерій	Франція	Польща
Організаційна модель	Цивілізована (інтегрована в загальні суди)	Автономна військова система
Статус суддів	Цивільні судді зі спеціалізацією	Офіцери ЗС з юридичною освітою
Незалежність від командування	Повна незалежність	Подвійне підпорядкування
Призначення суддів	Через загальну систему	Контроль Міністерства оборони
Юрисдикція у мирний час	Спеціалізовані підрозділи цивільних судів	Повна юрисдикція військових судів
Гарантії ст. 6 ЄКПЛ	Повністю забезпечені	Потенційні порушення
Консультативна роль МО	Обмежена та регламентована	Розширений контроль
Апеляційний механізм	Загальна система апеляцій	Спеціалізована військова система

Французька модель демонструє повну відповідність стандартам справедливого судочинства [5], проте її радикальний підхід може не підходити для всіх європейських держав, особливо тих, що перебувають в умовах активних бойових дій. Повна інтеграція військового правосуддя в цивільну систему, хоча й усуває конфлікти між військовою ієрархією та судовою незалежністю, може призвести до втрати оперативності та спеціалізованої експертизи, критично важливих в умовах воєнного стану.

Польська система, попри критику з боку європейських інституцій, зокрема у справі *Reczkowicz v. Poland* [6], зберігає важливі переваги, які можуть бути адаптовані для країн із особливими безпековими потребами. Структурні недоліки польської моделі – подвійне підпорядкування військових суддів та контроль із боку Міністерства оборони – не є непереборними перешкодами, а радше викликами, що потребують інституційного вдосконалення без відмови від принципу спеціалізованих військових судів.

3.4 Запити сучасності та перспективи розвитку

Сучасні міжнародні конфлікти, особливо російсько-українська війна, поставили нові виклики перед системами військового правосуддя [13, с. 28]. У цьому кон-

тексті французька модель, хоч і демонструє гнучкість, може виявитися недостатньо адаптивною до потреб оперативного військового правосуддя в умовах активних бойових дій. Централізована система цивільних судів не завжди здатна забезпечити необхідну мобільність та швидкість реагування на терені бойових дій.

Польська система, навпаки, завдяки своїй децентралізованій структурі та спеціалізації військових суддів, демонструє потенціал для адаптації до воєнних умов. Двоступенева система гарнізонних та окружних судів може забезпечити необхідну територіальну доступність та оперативність, критично важливі для діючої армії.

Особливо важливим є той факт, що міжнародні конфлікти не тільки не зменшили значення військової дисципліни та швидкості судових рішень, а й підкреслили їх критичну важливість для боєздатності збройних сил. Військовослужбовці, які перебувають в умовах бойових дій, потребують не лише справедливого, а й оперативного правосуддя, здатного забезпечити підтримання дисципліни та порядку в армії.

Таким чином, результати дослідження свідчать про необхідність збалансованого підходу до організації військового правосуддя, який поєднує європейські стандарти справедливості з практичними потребами збройних сил. Польський досвід, за умови належного реформування, може стати основою для створення системи, яка поєднує спеціалізацію з гарантіями незалежності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження розкриває важливість адаптації європейських моделей військового правосуддя до специфічних потреб окремих держав, особливо тих, що перебувають в умовах безпекових викликів.

Ключовим висновком дослідження є те, що дилема між спеціалізацією військового правосуддя та його незалежністю може бути вирішена не лише через радикальну інтеграцію в цивільну систему, як це зробила Франція, а й через поступове вдосконалення існуючих спеціалізованих військових судів. Французький досвід, хоч і демонструє повну відповідність європейським стандартам, може не підходити для держав із активними військовими діями, де потрібна максимальна оперативність та мобільність судових процедур.

Польська модель, попри існуючі недоліки, містить цінні елементи, які можуть бути адаптовані та вдосконалені. Спеціалізація військових суддів, децентралізована структура та розуміння військової специфіки є важливими перевагами, які варто зберегти при проведенні реформ.

Особливо актуальним це питання стає для України, яка в умовах воєнного стану потребує ефективної системи військового правосуддя. Сучасні реалії диктують необхідність створення тимчасових «військових судів воєнного часу» на базі існуючого кадрового потенціалу суддів із досвідом військової служби.

З урахуванням досвіду функціонування військових судів у європейських країнах та позитивної української практики до 2011 року, в умовах воєнного стану доцільним є створення на тимчасовій основі спеціалізованих військових судів, які забезпечуватимуть: мобільність та оперативність через можливість проведення виїзних засідань за місцем дислокації військових підрозділів; спеціалізовану експертизу суддів із досвідом військової служби та знанням специфіки бойових дій; незалежність через пряме вирішення окремих питань, пов'язаних зі статусом військовослужбовця військових суддів, саме Президентом України як Верховним Головнокомандувачем та гарантом Конституції; тимчасовий характер функціонування відповідно до особливого правового режиму воєнного стану.

Такий підхід дозволяє поєднати переваги польської моделі спеціалізованих військових судів із необхідними гарантіями незалежності й адаптаціями для умов активних бойових дій. Питання присвоєння військових звань, проходження військової служби та матеріального забезпечення військових суддів доцільно замкнути виключно на Президента України, що усуне ризики неправомірного впливу з боку військового командування.

Водночас дослідження показує, що реформування військового правосуддя вимагає врахування національних особливостей, правових традицій та актуальних безпекових потреб. Механічне копіювання французької моделі без урахування специфіки воєнного стану може призвести до втрати ефективності військового правосуддя саме тоді, коли воно найбільше потрібне.

Для України оптимальним шляхом може стати поступова адаптація польського досвіду з усуненням його структурних недоліків через створення незалежної процедури призначення військових суддів та забезпечення їх повної незалежності від військового командування при збереженні необхідної спеціалізації та оперативності.

Таким чином, майбутнє військового правосуддя в Європі не обов'язково лежить у напрямку повної інтеграції з цивільними судовими системами. Натомість воно може розвиватися через удосконалення спеціалізованих військових судів із забезпеченням їх повної незалежності та відповідності європейським стандартам справедливого судочинства. Це особливо актуально для держав, що стикаються з безпековими викликами та потребують ефективного, мобільного та спеціалізованого військового правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Code de justice militaire. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071360. [in French] (дата звернення: 19.06.2025).
- [2] Code de procédure pénale. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154. [in French] (дата звернення: 19.06.2025).
- [3] Loi n 2011-1862 du 13 décembre 2011 relative à la répartition des contentieux et à l'allègement de certaines procédures juridictionnelles. *Journal Officiel de la République*

- Française*. 2011. № 0289. 14 décembre. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000024960344>. [in French] (дата звернення: 19.06.2025).
- [4] Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych. Dz. U. z 2017 r. poz. 2243 oraz z 2018 r. poz. 3 i 5. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19971140756>. [in Polish]. (дата звернення: 19.06.2025).
- [5] European Court of Human Rights. Findlay v. United Kingdom. Application no. 22107/93. Judgment of 25 February 1997. Reports of Judgments and Decisions 1997-I.
- [6] European Court of Human Rights. Reczkowicz v. Poland. Application no. 43447/19. Judgment of 22 July 2021. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-211127>. (дата звернення: 19.06.2025).
- [7] European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Compilation of Venice Commission Opinions and Reports concerning Judges. CDL-PI(2025)003. Strasbourg, 2025. 7 January. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2025\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2025)003-e). (дата звернення: 19.06.2025).
- [8] European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Poland – Joint Opinion on European Standards Regulating the Status of Judges. CDL-AD(2024)029. Strasbourg, 2024. 14 October. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2024\)029-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2024)029-e). (дата звернення: 19.06.2025).
- [9] European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Poland – Opinion on the Act on the Public Prosecutor’s Office as Amended. CDL-AD(2017)028. Strasbourg, 2017. 11 December. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)028-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)028-e). (дата звернення: 19.06.2025).
- [10] Luche-Rocchia O. The French Military Justice System Since the 2011 Reform. *RIDP Libri*. 2025. Iss.: Military Justice: Contemporary, Historical and Comparative Perspectives. P. 325–346. URL: <https://www.maklu-online.eu/en/tijdschrift/ridp-libri/2025/military-justice-contemporary-historical-and-compa/french-military-justice-system-2011-reform>. (дата звернення: 19.06.2025).
- [11] Blackett J., Sullivan E. R. Judicial Independence and Military Judges. *Military Justice in the Modern Age* / Ed. by E. Crawford, A. Pert. Cambridge : Cambridge University Press, 2025. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5109073. (дата звернення: 19.06.2025).
- [12] Military Justice: A Comparative Study of Parliamentary Oversight in Euro-Atlantic Countries. – Geneva: DCAF, 2024. 168 p. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF-NATO-PA_Military%20justice.pdf. (дата звернення: 19.06.2025).
- [13] Cotelea D., Pineda Alcántara A., Tempera C., Brach M., Foisseau C., Ira G. A. The Role of Military Courts Across Europe: A Comparative Understanding of Military Justice Systems. Food for thought 05–2021. Brussels: Finabel – European Army Interoperability Centre, 2021. 32 p. URL: <https://finabel.org/wp-content/uploads/2021/06/20.-The-role-of-Military-Courts-across-Europ.pdf>. (дата звернення: 19.06.2025).
- [14] Palmer E. France: Military Justice System. *Law Library of Congress, Global Legal Research Center*, July 2013. 8 p. URL: <https://andyreiter.com/wp-content/uploads/military-justice/fr/IO,%20NGO,%20and%20Foreign%20Government%20Reports/France%20-%202013%20-%20Law%20Library%20of%20Congress%20-%20Military%20Justice%20System.pdf>. (дата звернення: 19.06.2025).
- [15] Prynyp Foundation. Military Justice and Protection of the Rights of Military Personnel: A Comparative Analysis. Warsaw, 2024. 89 p. URL: https://www.prynyp.org/wp-content/uploads/2024/03/military-justice_online.pdf. (дата звернення: 19.06.2025).

- [16] European e-Justice Portal. National Justice Systems – Poland. Updated December 2023. URL: https://e-justice.europa.eu/16/EN/national_justice_systems?POLAND&init=true&member=1. (дата звернення: 19.06.2025).
- [17] Ministère des Armées. Séminaire International à Rhodes concernant la Juridiction Militaire. Direction des affaires juridiques, 26 juin 2011. Reference: Lettre ISMLLW 478 F 4 du 14 février 2011. URL: <http://ismllw.org/conferences/QUESTIONNAIRE%20RHODES/France.pdf>. [in French]. (дата звернення: 19.06.2025).

REFERENCES

- [1] Code de justice militaire. Retrieved from https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071360/ [in French]
- [2] Code de procédure pénale. Retrieved from https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/ [in French]
- [3] Loi (2011, Décembre, N 2011–1862) du relative à la répartition des contentieux et à l’allègement de certaines procédures juridictionnelles. Retrieved from <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000024960344/> [in French]
- [4] Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych. Dz. U. of 2017, item 2243 and of 2018, items 3 and 5. Retrieved from <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19971140756> [in Polish]
- [5] European Court of Human Rights. (1997). *Findlay v. United Kingdom* (Application No. 22107/93). *Reports of Judgments and Decisions 1997-I*.
- [6] European Court of Human Rights. (2021, July). *Reczkowicz v. Poland* (Application No. 43447/19). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001–211127>
- [7] European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). (2025, January). *Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning judges* (CDL-PI(2025)003). Strasbourg. Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2025\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2025)003-e)
- [8] European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). (2024, October). *Poland – Joint opinion on European standards regulating the status of judges* (CDL-AD(2024)029). Strasbourg. Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2024\)029-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2024)029-e)
- [9] European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). (2017, December). *Poland – Opinion on the Act on the Public Prosecutor’s Office as amended* (CDL-AD(2017)028). Strasbourg. Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)028-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)028-e)
- [10] Luche-Rocchia, O. (2025). The French military justice system since the 2011 reform. *RIDP Libri*, Issue: *Military Justice: Contemporary, Historical and Comparative Perspectives*, 325–346. Retrieved from <https://www.maklu-online.eu/en/tijdschrift/ridp-libri/2025/military-justice-contemporary-historical-and-compa/french-military-justice-system-2011-reform/>
- [11] Blackett, J., & Sullivan, E. R. (2025). Judicial independence and military judges. In E. Crawford & A. Pert (Eds.), *Military justice in the modern age*. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5109073
- [12] DCAF. (2024). *Military justice: A comparative study of parliamentary oversight in Euro-Atlantic countries*. Geneva: DCAF. Retrieved from https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF-NATO-PA_Military%20justice.pdf

- [13] Cotelea, D., Pineda Alcántara, A., Tempera, C., Brach, M., Foisseau, C., & Ira, G. A. (2021). *The role of military courts across Europe: A comparative understanding of military justice systems* (Food for thought 05–2021). Brussels: Finabel – European Army Interoperability Centre. Retrieved from <https://finabel.org/wp-content/uploads/2021/06/20.-The-role-of-Military-Courts-across-Europ.pdf>
- [14] Palmer, E. (2013, July). *France: Military justice system*. Law Library of Congress, Global Legal Research Center. Retrieved from <https://andyreiter.com/wp-content/uploads/military-justice/fr/IO,%20NGO,%20and%20Foreign%20Government%20Reports/France%20-%202013%20-%20Law%20Library%20of%20Congress%20-%20Military%20Justice%20System.pdf>
- [15] Pryncyp Foundation. (2024). *Military justice and protection of the rights of military personnel: A comparative analysis*. Warsaw: Pryncyp Foundation. Retrieved from https://www.pryncyp.org/wp-content/uploads/2024/03/military-justice_online.pdf
- [16] European e-Justice Portal. (2023, December). *National justice systems – Poland*. Retrieved from https://e-justice.europa.eu/16/EN/national_justice_systems?POLAND&init=true&member=1
- [17] Ministère des Armées. (2011, June). *Séminaire International à Rhodes concernant la Juridiction Militaire*. Direction des affaires juridiques. Reference: Lettre ISMLLW 478 F 4. Retrieved from <http://ismllw.org/conferences/QUESTIONNAIRE%20RHODES/France.pdf> [in French]

Павло Леонідович Слободянюк

Кандидат юридичних наук

Суддя Шевченківського районного суду м. Києва

03057, вул. Дегтярівська, 31А, Київ, Україна

Email: m.zolotaikina@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8016-9741>

Pavlo L. Slobodianiuk

Candidate of Legal Sciences

Judge of the Shevchenkivskyi District Court of Kyiv

03057, 31A Dehtiarivska St., Kyiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Слободянюк П. Л. Військове правосуддя в системі судових органів Франції та Польщі: актуальні тенденції розвитку військового правосуддя в умовах міжнародного конфлікту. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Т. 32. №3. С. 150–163.

Suggested Citation: Slobodianiuk, P. L. (2025). Military Justice in the Judicial System of France and Poland: Current Trends in the Development of Military Justice in the

Context of International Conflict. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 32(3), 150–163.

Стаття надійшла / Submitted: 11/07/2025

Доопрацьовано / Revised: 11/08/2025

Схвалено до друку / Accepted: 29/09/2025